

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้มาประกอบ การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้คือ

1. แนวคิดความเป็นตัวตน
2. แนวคิดจิตวิทยาวัยรุ่น
3. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดความเป็นตัวตน

George Herbert Mead (อ้างใน สุพัตตรา สุภาพ, 2529, หน้า 83-84) กล่าวว่า ความเป็นตัวตนเกิดจากการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคม เป็นการที่บุคคลยอมรับเอา ค่านิยมของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น มีการปรับความต้องการและ การกระทำของตนเองให้เข้ากับกลุ่ม ตามสิทธิและหน้าที่ที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ ซึ่งมนุษย์ ต่างกับสัตว์ก็เพราะความมีตัวตน ความมีตัวตนนี้มีตั้งแต่วัยเด็ก เริ่มแต่รู้จักคำว่า ฉัน เธอ ของฉัน ของเธอ ของน้อง ของพี่ ของพ่อ ของแม่ ฯลฯ เป็นความรู้สึกในความเป็นตัวตนของตน เองว่าตนเป็นใคร มีความต้องการต่าง ๆ ที่ต่างจากผู้อื่นอย่างไร ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมีการติดต่อสังสรรค์กับผู้อื่น หรือระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนด Mead ได้แบ่งตัวตน ออกเป็น 2 ส่วนคือ

I เป็นส่วนที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง เป็นส่วนที่บุคคลแสดงออกไม่ใช่เป็น ความต้องการของสังคม

Me เป็นส่วนที่รับเอาทัศนคติ ความคิด ความอ่าน กฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณีที่มี อยู่มาเป็นของตนโดยไม่คัดค้าน เป็นการยอมรับตามความต้องการของสังคม

Sigmund Freud (อ้างใน สุพัตตรา สุภาพ, 2529, หน้า 84) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย ได้ให้ความคิดในเรื่องความเป็นตัวตนไว้ว่า มนุษย์มีการเก็บฝังไว้ในเรื่องของความผิดหวังใน ชีวิตของกลุ่ม และสนใจในเรื่องความสามารถแฝงของสังคมที่ช่วยให้บุคคลมีอิสระเสรีภาพ สนใจวิธีการที่กลุ่มบังคับและทำให้ความเป็นตัวตนบิดเบือนผิดแผกไป ซึ่ง Freud ได้แบ่ง ตัวตนออกเป็น 3 ส่วน

Id เป็นส่วนความต้องการทางชีวภาพ ที่ต้องใช้ Super Ego คอยควบคุม ซึ่งบางครั้งก็ทำไม่สำเร็จ เป็นมรดกตกทอดทางกรรมพันธุ์เริ่มมีมาแต่เกิด เป็นแหล่งพลังงานใหญ่ที่คอยกระตุ้นส่วนที่เหลืออีกสองระบบให้ทำงาน

Ego เป็นตัวประสานที่คอยปรับระหว่างความต้องการทางชีวภาพ กับความต้องการของสังคม เป็นตัวประสานระหว่าง Id และ Super Ego เป็นส่วนพิเศษส่วนหนึ่งของ Id โดย Id เป็นส่วนของโลกภายใน Ego เป็นส่วนของโลกภายนอก เป็นตัวการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ หรือเป็นตัวตนของบุคคลในการกระทำต่าง ๆ เป็นส่วนของจิตที่ประกอบด้วย การรับรู้ ความจำ ความคิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพ หรือการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

Super Ego การที่บุคคลยอมทำตามความต้องการของสังคม คือ ส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรมต่าง ๆ ระเบียบประเพณี กฎเกณฑ์ กฎข้อบังคับ ฯลฯ ซึ่งบุคคลได้รับโดยการอบรมสั่งสอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เรียกได้ว่า เป็นความรู้สึกไฝสูง เช่น พิจารณาว่าผิดหรือถูก ดีหรือไม่ดี ควรทำหรือไม่ควรทำ เป็นตัวที่เก็บกด Id ที่เป็นความต้องการในทางที่ไม่ดี ไม่งามหรือที่สังคมไม่ต้องการ และเป็นตัวส่งเสริม Ego ให้กระทำตามแบบแผนที่สังคมกำหนดหรือยอมรับ

Allport (อ้างใน มธุรส สว่างบำรุง, 2542, หน้า 336) กล่าวว่า ตัวตนเป็นโครงสร้างทางบุคลิกภาพที่สำคัญ อยู่ในส่วนหนึ่งของการรับรู้ ที่มีความแตกต่างกันประกอบไปด้วยการรับรู้สำนึกทั้งหมดและคุณค่าของ "ตัวตน" โดยทั่วไปแล้วตัวตนอาจจะรวมหรือไม่รวมเอาประสบการณ์ของอินทรีย์ไว้ทั้งหมด ตัวตนจึงเป็นการรับรู้ในลักษณะของกระบวนการเสมือนกับการที่บุคคลเข้าใจตัวเองว่าควรจะเป็นลักษณะอย่างไร เป็นการจินตนาการของตนเอง นอกจากตัวตนจะทำหน้าที่ในการรับรู้ว่าเขาเป็นอะไรแล้ว บุคคลจะมีการรับรู้เพิ่มเติมอีกว่าเขาควรจะเป็นอะไร อย่างไร อันเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนหรือที่เรียกว่า "ตัวตนในอุดมคติ" ส่วนประกอบของตัวตนได้รับการพัฒนามาจากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ความต้องการมองในด้านบวกมนุษย์ทุกคน มีความปรารถนาที่จะได้รับการตอบสนองให้เกิดความพอใจจากบิดามารดาในวัยเด็ก แต่ทุกคนเกิดมาจะมีสภาพแวดล้อมจากการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ความต้องการนี้เป็นความต้องการในการเรียนรู้ที่จะพัฒนาออกจากความสัมพันธ์ของประสบการณ์ตัวตนกับความพึงพอใจ หรือความคับข้องใจของความ ต้องการมองในด้านบวก จะมีแนวโน้มให้กลายเป็นบุคคลที่มีความเป็นอิสระ อันจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมและการพัฒนาในส่วนของตัวเอง

2. เงื่อนไขของการเห็นคุณค่า จะถูกกำหนดให้เกิดขึ้นในวัยเด็ก และมีผลกระทบต่อ การเป็นบุคคลที่เต็มสมบูรณ์ เนื่องจากว่าเด็กพยายามจะนำมาตรฐานจากสังคมมาเป็น เครื่องชี้วัดมากกว่า ที่จะตระหนักว่าเขาต้องการจะเป็นสิ่งใด ดังนั้นเขาจึงเห็นคุณค่าของบุคคล เพียงแค่การกระทำ ความคิด และความรู้สึกที่เขาได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น

3. การมองทางบวกที่ไม่ได้วางเงื่อนไข หมายความว่า บุคคลควรจะยอมรับสิ่งที่เขา ต้องการจะเป็นโดยปราศจากการมีข้อแม้ใด ๆ ยกตัวอย่างเช่น การที่บุคคลกับเพื่อนที่เรียน หนังสือเก่งควรจะคบที่ตัวตนอุปนิสัยของเขาอย่างแท้จริง ไม่ใช่คบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ หรือโอกาสในความสำเร็จที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับตน

4. ประสบการณ์ที่ถูกคุกคามและกระบวนการปกป้องตนเอง การถูกคุกคามจะเกิด ขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลจดจำระหว่างตัวตนของเขา กับประสบการณ์ที่เป็นจริง ประสบการณ์ที่ไม่ทับ กันสนิทในส่วนของตัวเอง จะรับรู้ในลักษณะของการถูกคุกคาม จากการที่ไม่ทับกันสนิท ระหว่างตัวตนกับประสบการณ์นี้ จะไม่รับรู้อยู่ในส่วนของจิตรู้สำนึก และนำมาซึ่งความ วิตกกังวล การทำลายระบบบุคลิกภาพนี้จึงทำให้ความรู้สึกคุกคามเกิดขึ้นพร้อมทั้งมี การตอบสนองในลักษณะปกป้องตนเองเกิดขึ้นเพื่อให้ออกห่างจากประสบการณ์ที่ถูกคุกคาม

5. กลไกการป้องกันทางจิต กลไกการป้องกันทางจิตพื้นฐานมี 2 ประการได้แก่ การรับรู้ การบิดเบือน และการปฏิเสธการรับรู้การบิดเบือนนั้นจะทำงานก็ต่อเมื่อประสบการณ์ ที่ไม่ซ้อนกันเข้าไปสู่การรู้สำนึก แต่จะเป็นรูปแบบที่ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงของการจินตนา การตนเองในปัจจุบันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้บุคคลจะนิยมใช้กลไกหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง สำหรับ ในส่วนของการปฏิเสธนั้น บุคคลจะปกป้องความมั่นคงของโครงสร้างตนเองโดยการหลีกเลี่ยง การจดจำประสบการณ์ที่ถูกคุกคามในส่วนของการจิตรู้สำนึก ดังนั้นจึงเพิกเฉยต่อประสบการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ลงรอยหรือขัดกับตัวตนของเขา

Browfrain (อ้างใน วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง, 2542, หน้า 17) กล่าวว่า ตัวตนประกอบ ด้วยความเข้าใจหรือภาพพจน์ที่เรามีต่อสภาวะทางกาย และสภาวะทางจิตใจของตนเอง ภาพพจน์ที่มีต่อสภาวะทางกาย ประกอบด้วยความรู้สึกเข้าใจเกี่ยวกับเราเองในแง่ที่เกิดจาก การได้เห็นได้รับรู้ และได้ประเมินค่ารูปร่างกายของตนว่าสวย หรือชั่วร้ายหรืออย่างไร รวมทั้งการ ประเมินค่าส่วนต่าง ๆ ทุกอย่างของร่างกายซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เรา แสดงออก ส่วนภาพพจน์ที่เรามีต่อสภาวะทางจิตของตนเองนั้นคลุมถึงลักษณะต่าง ๆ ที่มี อิทธิพลต่อ พฤติกรรมของเรา เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความรู้สึกเป็นอิสระหรือความรู้สึก ลี้หน่วงที่เราสร้างขึ้นในจิตใจของเราเป็นต้น

Charles Horton Cooley (อ้างใน คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 2539, หน้า 327) ได้ให้ความหมายความเป็นตัวตนไว้ว่า ความเป็นตัวตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเกิดขึ้นโดยปฏิกริยาที่บุคคลอื่นแสดงต่อตัวเราเอง หรือจะเกิดขึ้นโดยการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยการสื่อสารจากสัญลักษณ์ที่สำคัญคือภาษา

Hornie (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2531, หน้า 83) อธิบายว่า คนทั่วไปมีภาวะของ "ตน" อยู่ 2 อย่างคือ "ตนจริง" กับ "ตนในอุดมคติ"

ตนจริง คือสภาพเกี่ยวกับตัวเอง ข้อดีข้อเสีย จุดด้อยจุดเด่น ความสามารถ ความถนัด ฯลฯ ตามที่เป็นจริง

ตนในอุดมคติ คือสภาพที่ใฝ่ฝันว่าอยากมีอยากเป็นอย่างไร เช่น อยากเป็นคนสวย อยากเป็นคนเด่น อยากมีทรัพย์สินร่ำรวย ฯลฯ

ถ้าตนในอุดมคติที่วาดภาพไว้ต่างกับตนจริงมาก ก็ทำให้ผู้นั้นบังเกิดความกังวลใจ ความคับข้องใจ และความเครียด เกิดความรู้สึกว่าตัวเองพบความล้มเหลวในชีวิต เป็นบุคคลไร้ค่า ในเวลาเดียวกันก็ไม่กล้ารับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง ทำให้หมดความเชื่อมั่นในตัวเอง

Carl Rogers (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2531, หน้า 123) ได้กล่าวว่ามนุษย์ทุกคนมีตัวตน 3 แบบ ได้แก่

1. ตนที่ตนมองเห็น
2. ตนตามที่เป็นจริง
3. ตนตามอุดมคติ

ตนที่มองเห็น คือ ภาพของตนที่เห็นเองว่าตนเป็นคนอย่างไร คือ ใคร มีความรู้ความสามารถลักษณะเฉพาะตนอย่างไร เช่น คนสวย คนเก่ง คนร่ำรวย ฯลฯ โดยทั่วไปคนเรารับรู้มองเห็นตนเองหลายแง่หลายมุม อาจไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น เช่น คนที่ชอบเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นอาจไม่เคยนึกเลยว่าตนเองเป็นบุคคลประเภทนั้น

ตนตามที่เป็นจริง คือ ลักษณะตัวตนที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง บ่อยครั้งที่ตนมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของตนเพราะเป็นกรณีที่ทำให้รู้สึกเสียใจ เศร้าใจ ไม่เต็มหน้าเต็มตา กับบุคคลอื่น ๆ รู้สึกผิดเป็นบาป ฯลฯ

ตนตามอุดมคติ คือ ตัวตนที่อยากมีอยากเป็น แต่ยังไม่เป็นในสภาวะปัจจุบัน เช่น นาย ก เป็นคนขี้บรดรับจ้าง แต่นึกฝันอยากจะเป็นเศรษฐีมีคนขับรถให้

การประเมินตนเองของวัยรุ่น หรือความคิดเกี่ยวกับตนเองมักมาจากความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่บุคคลอื่นมีต่อตนมากกว่า ที่เขาจะประเมินหรือคิดเห็นด้วยตนเองเขามัก คาดหวังว่าสิ่งที่เขาสนใจ ตื่นเต้น สนใจ ชอบ คนอื่น ๆ จะต้องรู้สึกสำนึกเช่นนั้นด้วย ดังนั้นหาก พ่อแม่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อดนตรีที่เขาชอบ ต่อเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่ ต่อทรงผมที่เขาเลือก ไว้ เขาจะรู้สึกสับสนระคนแปลกใจ เมื่อวัยรุ่นพบปะกันจึงมักจะวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับทรงผม แบบเสื้อ รองเท้า คู่รัก ความสนใจ รสนิยมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อทดสอบว่าคนอื่น คิดเห็นต่อสิ่งนั้นอย่างไร คนอื่นรู้สึกกับตนอย่างไร แตกต่างกับแนวคิดและทัศนคติของตนเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ อย่างไร

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2536) ได้แบ่ง ตน หรือ Self ของวัยรุ่นไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ Abiding Self, Transient Self และ Personal Fable

Abiding Self คือ ลักษณะบุคลิกลักษณะภายนอกของวัยรุ่นที่เห็นง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย เช่น รสนิยมในการแต่งตัว ทรงผม รองเท้า อาหาร เพื่อนที่ชอบ เพลง ฯลฯ ส่วนนี้เป็นส่วนที่ เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เป็นส่วนที่เด็กวัยรุ่นเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้โดยเฉพาะเพื่อน

Transient Self คือ บุคลิกลักษณะในด้านสติปัญญา ความสามารถ ส่วนนี้เป็นส่วน ที่ค่อนข้างเป็นโลกส่วนตัวของวัยรุ่น ซึ่งเขาไม่ยอมเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้ โดยเฉพาะผู้สูงวัยกว่าหรือ ผู้ที่เด็กกว่าตน

Personal Fable เป็นส่วนของความคิดฝัน เป็นโลกส่วนตัว เป็นจินตนาการเกิน ความเป็นจริง เขามักเป็นตัวเอกในเรื่องที่เขาคิดฝันขึ้น คนอื่น ๆ อาจจะมองไม่เห็นไม่เข้าใจ โลกส่วนตัวแบบนี้ของเขา เขาอาจเล่าหรือเปิดเผยโลกส่วนตัวด้านนี้ของเขาโดยการเขียน บันทึกรหรือบอกเล่าแก่เพื่อนที่เขาสนิทหรือไว้วางใจจริง ๆ

Marcial (อ้างใน คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 2532, หน้า 58-59) ได้กล่าวไว้ว่า การแสวงหาตัวตนของวัยรุ่นสามารถจะแบ่งออกได้เป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นระยะที่ยังไม่มีประสบการณ์เพียงพอ ยังไม่ยอมรับความเป็นตัวตน ใด ๆ ทั้งสิ้น ระยะนี้ยังอยู่ในระยะที่สับสน พฤติกรรมที่แสดงออกในระยะนี้มี เช่น รักสนุกแสดง ออกโดยไม่สนใจว่าคนอื่นจะเดือดร้อน พยายามเลียนแบบคนที่ตนประทับใจ พร้อมทั้งจะ เปลี่ยนความคิด

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่ยอมรับความเป็นตัวตนของคนอื่นโดยการถูกบีบบังคับ เช่น ถูกพ่อแม่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนเรียบร้อย ประพฤติดี พฤติกรรมที่แสดงออกในระยะนี้

ได้แก่ การแสดงออกที่ดูเหมือนว่ามีความเป็นตัวตนของตนเองพยายามลอกเลียนแบบคนที่ตนยกย่อง

ระยะที่ 3 มีประสบการณ์มาก เป็นระยะที่พยายามหาคำตอบใหม่เพื่อหาความเป็นตัวตนของตนเองแต่ยังไม่เลือกตัวตนที่แน่ชัดของตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกในระยะนี้ เช่น ชอบทดลอง เปลี่ยนใจบ่อย คบเพื่อนต่างเพศมาก ไม่ต้องการให้ใครควบคุม

ระยะที่ 4 เป็นระยะที่มีความเป็นตัวตนของตนเอง หลังจากผ่านประสบการณ์และวิกฤติามากแล้ว จึงตัดสินใจที่จะเลือกทางเดินของตนเองแล้วว่า จะดำเนินชีวิตอย่างไร พฤติกรรมของวัยรุ่นในระยะนี้ จะมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มั่นคง ยอมรับตนเอง มีค่านิยมต่างจากพ่อแม่ แต่มั่นใจในตนเอง รู้จักตนเอง ตั้งเป้าหมายที่เป็นจริงได้

วัยรุ่นเป็นวัยที่พยายามจะสร้างบุคลิกภาพหรือความเป็นตัวตนของตนเองขึ้นมา ซึ่งในระยะแรกอาจจะเป็นรูปแบบของการลอกหรือเลียนแบบคนอื่น การพยายามปรับตัวเข้ากับเกณฑ์ของสังคม ซึ่งรวมถึงแบบแผนของชีวิตของตนเองซึ่งเป็นแบบเฉพาะตัว ทั้งนี้รวมถึงความสามารถ ลักษณะนิสัย ความสนใจ ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกเข้าใจ หรือความคิดเกี่ยวกับสภาวะแห่งตน เพื่อรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเองนั้น เป็นสิ่งที่บิดามารดา ผู้ปกครอง สถานศึกษา ครู อาจารย์ เพื่อน หรือบุคคลในสังคมและสื่อมวลชน มีส่วนในการให้ความช่วยเหลือและประคับประคองให้เด็กวัยรุ่นได้พัฒนาบุคลิกภาพของตน ให้เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่มั่นคง สามารถปรับตัวให้ดำเนินชีวิตและเข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสม

2. แนวคิดจิตวิทยาวัยรุ่น

ความหมายของคำว่า “วัยรุ่น” (Adolescence) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทาง เช่น Alizabert Headlock (อ้างใน ชาทิวุฒิ วังวล, 2542, หน้า 20) ให้ความหมายว่าวัยรุ่นเป็นช่วงที่เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายไปในทางที่แสดงให้เห็นชัดว่าเป็นชายหนุ่มและหญิงสาววัยนี้จะเป็นวัยที่สมองเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ มีพัฒนาการทางธรรมชาติและสังคม วัยนี้จะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นบรรลุนิติภาวะ มีความสามารถเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอย่างอิสระไม่ต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลของบิดามารดา สามารถรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง และมีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม

สุชา จันทรโสม และสุรางค์ จันทรโสม (2520, หน้า 2-3) ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า คือ วัยที่สิ้นสุดความเป็นเด็กเป็นวัยที่เป็นสะพานไปหาผู้ใหญ่ ไม่มีเส้นขีดขั้นที่แน่นอนว่าเริ่มเมื่อใดและสิ้นสุดวัยเมื่อใด แต่เรากำหนดเอาความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและรูปร่าง

เป็นสำคัญและถ้าจะกำหนดลงไปว่าเริ่มเมื่อใด ก็คือ เอาตอนเด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน ส่วนเด็กชายถือเอาตอนที่มือสุจิ

Store and Sir (อ้างใน จิราพร เชาวน์ประยูร, 2530, หน้า 16) กล่าวว่าวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เป็นระยะที่เด็กเริ่มให้ความสนใจในตนเอง ค้นหาตนเอง แสวงหาค่านิยมและปรัชญาชีวิต ขณะเดียวกันมักจะมีควมวิตกกังวลเกี่ยวกับตนเอง ส่วนทางด้านจิตใจ วัยรุ่นจะพัฒนาในด้านความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์แตกต่างไปจากวัยเด็ก เป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความแปรปรวนทางอารมณ์ ด้วยการแสดงออกทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็น รัก โกรธ ดีใจ เสียใจ ค่อนข้างจะรุนแรง

Groce Stanley Hornie (อ้างใน สายฝน วรรณดุจ, 2537, หน้า 16) กล่าวถึง วัยรุ่นว่าเป็นวัยของพายุและความกดดัน เป็นวัยของการกระทำที่เหมือนเด็ก แต่ก็เหมือนผู้ใหญ่ด้วยระยะเวลาของวัยเริ่มตั้งแต่วัยเด็กตอนปลายจนย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงยังอาจมีการแสดงออกถึงการกระทำที่ยังเป็นเด็กอยู่หลายอย่าง แม้ว่าจะเป็นเวลาที่เด็กกำลังเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม วัยรุ่นถูกจัดได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่คุณคนไม่สมควรได้รับการปฏิบัติเยี่ยงเด็ก แต่ก็ยังไม่พร้อมที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเช่นผู้ใหญ่ เป็นช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่

โดยสรุปแล้ว วัยรุ่นคือช่วงที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะปรากฏให้เห็นทางด้านร่างกายอย่างเด่นชัด รวมทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมด้วย

ช่วงอายุของวัยรุ่น

โดยทั่วไปได้ใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการแบ่งช่วงวัยรุ่นออกจากวัยอื่น ๆ แต่อายุนี้นี้ไม่ได้ถือเป็นหลักตายตัวเสมอไป เนื่องจากเด็กแต่ละคนจะเจริญเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นไม่พร้อมกันและนักจิตวิทยาแต่ละท่านจะแบ่งวัยตามแนวคิดของท่าน เช่น Arnold Zeshell and Luarlar Cole นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน (อ้างใน ชาติวุฒิ วัจวล, 2542, หน้า 2-3) ได้แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นไว้ดังนี้

วัยรุ่นตอนต้น หญิง 11-13 ปี ชาย 13-15 ปี

วัยรุ่นตอนกลาง หญิง 13-17 ปี ชาย 15-19 ปี

วัยรุ่นตอนปลาย หญิง 17-21 ปี ชาย 19-21 ปี

สุชา จันทรโสม (2529, หน้า 3-4) แบ่งอายุของวัยรุ่นไว้ดังนี้ วัยรุ่นตอนต้นอายุ 13-15 ปี ร่างกายมีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ทั้งในเพศหญิงและชาย

วัยรุ่นตอนกลาง อายุ 15-18 ปี มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกายจิตใจ และความนึกคิด

วัยรุ่นตอนปลาย อายุ 18-21 ปี พัฒนาการเริ่มเข้าสู่ภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักมีการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย

แม้ว่าโดยทั่ว ๆ ไปวัยรุ่นเริ่มจากการมีวุฒิภาวะทางเพศ คือ ชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์และให้กำเนิดบุตรได้ จนถึงช่วงที่สามารถดูแลรับผิดชอบตัวเอง เป็นอิสระจากการปกครองของผู้ใหญ่ ซึ่งแต่ละคนก็บรรลุวุฒิภาวะได้ไม่พร้อมกัน แต่การใช้อายุเป็นเกณฑ์ตัดสิน ก็เป็นวิธีที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาเห็นพ้องกันมากที่สุด โดยพิจารณาวัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจนถึงอายุที่ถือว่าบรรลุนิติภาวะ ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้ววัยรุ่นก็คือ ช่วงอายุประมาณ 13-21 ปี

นอกจากนี้ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540, หน้า 329-338) ได้แบ่งช่วงวัยรุ่นเป็น 3 ระยะโดยใช้เกณฑ์ความเป็นเด็ก ความเป็นผู้ใหญ่ตัดสิน คือช่วงอายุประมาณ 12 – 15 ปี เป็นช่วงวัยแรกเริ่ม ทั้งมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเด็กมากกว่า ช่วงอายุ 18 – 25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย พฤติกรรมค่อนข้างไปทางผู้ใหญ่ พัฒนาการวัยรุ่นมีลักษณะเด่นในด้านต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น ทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก และเห็นได้ชัดเจน

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าช่วงวัยรุ่นเริ่มต้นก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางกายภายนอก เช่น ความสูง ผิวน้ำ รูปร่างหน้าตา การมีหน้าอก ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกาย ก็มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ทางสังคม ทางอารมณ์ ค่านิยม ความสนใจ การแสวงหาเอกลักษณ์ ความสนใจเพศตรงข้าม ฯลฯ

ช่วงระยะวัยรุ่นโดยทั่ว ๆ ไป เป็นช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็ก ต่อเนื่องกับความเป็นผู้ใหญ่ นับเป็นเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ถ้าเด็กวัยรุ่นได้ดำเนินชีวิตในช่วงเวลานี้ผ่านพ้นไปอย่างราบรื่น มีปัญหาไม่ซับซ้อนมากนัก ย่อมเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ด้วยดี และมักจัดการกับชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างราบรื่น แต่ถ้าเป็นไปในทางตรงกันข้าม วัยนี้จะเป็นวัยที่ประสบความยุ่งยากมาก จนนักวิชาการเรียกว่าเป็น “วัยวิกฤต”

พัฒนาการของวัยรุ่น

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540, หน้า 335) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของวัยรุ่นว่า เป็นวัยที่บุคคลมีพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน วัยรุ่นต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากวัยเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม พัฒนาการในแต่ละด้านดำเนินไปอย่างมีแบบแผน วัยรุ่นก็ย่อมมีสุขภาพกายและใจที่ดีพร้อมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์ พัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจอารมณ์ สติปัญญา และสังคม

พัฒนาการทางกายเป็นไปในแง่ของความงอกงาม เจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ ความเจริญเติบโตมีทั้งภายนอกที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง ส่วนลัดของร่างกาย ฯลฯ และความเจริญภายใน เช่น การทำงานของต่อมบางชนิด โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ในเด็กชาย การมีประจำเดือนของเด็กหญิง เป็นต้น ความเจริญเติบโตทางกายมีช่วงหนึ่งซึ่งเป็นระยะพัก เมื่อผ่านพ้นช่วงนี้ไป มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็ว ความสูงของเด็กตอนต้นปีและปลายปีที่มีความแตกต่างอย่างมาก การสะสมไขมันในร่างกายมีมากกว่าวัยเด็ก โดยเฉพาะเด็กหญิง เด็กที่มีรูปร่างผอมอาจมีรูปร่างอ้วนกว่าเดิม ในบางโอกาสจึงเรียกระยะนี้ว่าช่วงไขมัน

ความต้องการของวัยรุ่น

ความต้องการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ความต้องการเกิดขึ้นเมื่อร่างกายขาดความสมดุล หากไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดปัญหาตามมาได้

ตามปกติความต้องการทางร่างกายของวัยรุ่นก็มีได้แตกต่างกับเด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ แต่ความต้องการทางอารมณ์และสังคมของวัยรุ่นนั้น จะมีลักษณะพิเศษเป็นลักษณะเฉพาะของวัยนี้

คณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยาและสังคมวิทยา (2532, หน้า 39) จากความคิดเห็นของนักจิตวิทยาและสังคมวิทยาของไทย เกี่ยวกับความต้องการของวัยรุ่นสามารถสรุปความต้องการของวัยรุ่นไทยได้ 4 ประการ

1. ความต้องการเกี่ยวกับเรื่องเพศ นับตั้งแต่การมีเพื่อนต่างเพศไปจนกระทั่งความคิดเกี่ยวกับการมีคู่ครอง
2. ความต้องการได้รับอิสระ วัยรุ่นต้องการโอกาสในการที่จะมีอิสระในการคิดการตัดสินใจและกระทำบางสิ่งด้วยตนเอง

3. ต้องการการยอมรับนับถือจากสังคม โดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ทั้งนี้เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในระยะของการที่จะเริ่มเป็นผู้ใหญ่หรือการได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่จะทำให้วัยรุ่นมีความภูมิใจในตนเอง

4. ความต้องการมีปรัชญาชีวิตหรืออุดมคติของตนเอง วัยรุ่นมักจะมองทุกสิ่งในชีวิตในแง่ของปรัชญา คือจะมองทุกอย่างในทางใดทางหนึ่งอย่างเอนเอียงมาก ถ้าชอบก็จะชอบ ถ้าไม่ชอบก็จะคัดค้านไม่ลื้มสุด และวัยรุ่นจะนับถือยึดถืออุดมคติที่เห็นว่าดีอย่างมากและจะมีการต่อสู้อย่างรุนแรงหากมีใครจะมาทำลายอุดมคติของตน

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เป็นเหตุให้วัยรุ่นนี้เป็นวัยที่เปราะบางต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระตุ้น ดังนั้นวัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ควรสนใจและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการปรับตัวให้เข้ากับสภาพภายในของตนและสภาพแวดล้อมภายนอก ถ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพวัยรุ่นก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ต่อไป

3. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม

กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีเป้าหมายและมีความสัมพันธ์ร่วมกัน การแสดงออกของบุคคลภายในกลุ่ม เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่มนั้น กลุ่มทางสังคม หมายถึง การรวมกลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาทมีระเบียบแบบแผน มีค่านิยมและวัฒนธรรมร่วมกัน สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกร่วมกันว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมนุษย์ (ณรงค์ เล็งประชา, 2538, หน้า 76)

ในทางสังคมวิทยา จำแนกกลุ่มสังคมออกเป็นหลายลักษณะเช่นกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มในกลุ่มนอก กลุ่มที่เป็นทางการกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

นอกจากนี้ยังมีผู้แบ่งกลุ่มทางสังคมออกเป็นกลุ่มบังคับและกลุ่มสมัครใจ กล่าวคือกลุ่มบังคับเป็นกลุ่มที่เลือกเองไม่ได้ตามความสมัครใจ เช่น สถานภาพในครอบครัวเครือญาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ส่วนกลุ่มสมัครใจสมาชิกสามารถเลือกเข้ากลุ่มได้ตามความพอใจ เช่น กลุ่มเพื่อน บุคคลย่อมคบเพื่อนได้ตามอัธยาศัยโดยอาศัยความพอใจจะหว่างกันเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่มารวมกลุ่มกันตามความสมัครใจ เช่น กลุ่มกิจกรรม สมาคม สโมสร กลุ่มวิชาชีพ แม้แต่ครอบครัวในตอนเริ่มต้นก็จัดเป็นกลุ่มสมัครใจได้ (พัทยา สายหนู, 2538, หน้า 97-92)

กลุ่มทางจิตวิทยา มักจะเป็นขนาดเล็กหรือขยายย่อม สมาชิกในกลุ่มมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด พฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนจะส่งผลไปถึงพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย วัยรุ่นให้ความสำคัญต่อกลุ่มเพื่อนและการคบเพื่อนมาก (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2536, หน้า 8) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะและความต้องการของวัยรุ่นพบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ต้องการความเป็นอิสระและใช้เวลาให้กับเพื่อนที่รู้ใจ หากมีปัญหาชีวิตต้องการปรึกษาเพื่อนมากกว่าผู้ใหญ่ เด็กจะไม่สบายใจอย่างมากหากมีปัญหาไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน

ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักแสดงพฤติกรรมทุกอย่างเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อนฝูง กลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นเกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดอันเนื่องมาจากการอยู่ใกล้ชิด เช่น ได้เรียนร่วมชั้นเดียวกัน เกิดจากการมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน เช่น เพศ วัย ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ รวมทั้งการเข้าร่วมในกิจกรรม

จากการศึกษาของ Whitbeck และคณะพบว่า กลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นจะมีความสนใจ ค่านิยมและความคิดเห็นในเรื่องใหญ่ ๆ ตรงกัน (อ้างใน พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539, หน้า 85) วัยรุ่นต้องการให้เพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ดังนั้นจึงพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้คล้ายคลึงกัน เช่น แต่งกายเหมือนกัน มีรสนิยมเหมือนกัน ใช้ภาษาพูดระดับเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันตามความพอใจของกลุ่ม การคบเพื่อนของวัยรุ่นจะช่วยแก้เหงา สร้างความมั่นใจแก่ตัวเอง ช่วยสร้างประสบการณ์การอยู่ร่วมกันในสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นในสังคมได้ การเข้ากลุ่มเพื่อนจะทำให้เด็กรู้จักการเสียสละอดทน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักการประนีประนอม การคบเพื่อนชาย-หญิง ทำให้วัยรุ่นรู้จักเพศตรงข้ามมากขึ้นเป็นการตอบสนองธรรมชาติทางเพศ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกคู่ครองในอนาคต แต่ในขณะเดียวกันการเข้ากลุ่มเพื่อนอาจทำให้เด็กวัยรุ่นขาดความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความเหนียวแน่นใจ เพราะต้องทำตามความต้องการของผู้นำ และมติของกลุ่มรวมทั้งอาจทำให้เสียเวลากับการเที่ยวเตร่ หรือใช้เวลากับเพื่อนมากเกินไป ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเรียนการทำงาน เวลาที่อยู่ร่วมกับครอบครัวและการมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสังคม

Tosi and Hammer (อ้างใน เบญจา รักพงษ์, 2542, หน้า 24) กล่าวถึงสาเหตุการเข้ากลุ่มไว้ 5 ประการคือ

1. เกิดจากแรงดึงดูดระหว่างบุคคล (Interpersonal Attraction) คือ บุคลิกภาพของ คนในกลุ่มทำให้เกิดแรงจูงใจให้คนอื่น ๆ อยากเข้ามาสัมพันธ์หรือเป็นสมาชิกด้วย เช่น ในกลุ่มนี้อาจมีบุคคลสำคัญ หรือบุคคลที่เรารู้จักอยู่ เราก็อยากเข้ากลุ่มตามบุคคลนั้น

2. กลุ่มนั้นมีกิจกรรมที่น่าสนใจ (Group Activities) กิจกรรมในกลุ่มหากมีความ น่าสนใจหรือตรงกับความต้องการของเรา เราก็อยากเข้ากลุ่มนั้น

3. กลุ่มมีเป้าหมายที่น่าสนใจ (Group Targets) หากกลุ่มมีเป้าหมายที่น่าสนใจ ชัดเจนเช่น เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีอาชีพเดียวกัน

4. เกิดจากความต้องการทางสังคม อยากมีเพื่อน อยากมีการสมาคม การได้รับการ ยอมรับ (Group Membership)

5. การได้รับผลประโยชน์ (Instrumental Effects) เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ เงินทอง หรือความสุขใจ

Shaw (อ้างใน อารมณ์พันธ์ จันทรสว่าง, 2525, หน้า 11) มีความคิดเห็นว่ กลุ่มเกิดขึ้นก็โดยมีสมาชิกของกลุ่มมีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกับกลุ่ม โดยเขาคาดหวังว่าจะทำให้ เขาเกิดความพึงพอใจในบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็นความต้องการของเขาและรู้ว่าสิ่งที่มีอยู่ใน กลุ่มจะตอบสนองเขาได้

ลักษณะกลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น จะมีลักษณะโครงสร้างไม่แน่นอน เกิดจากการรวมตัว กันเองโดยสมัครใจ โดยทั่วไปสมาชิกของกลุ่มประกอบด้วยเด็กที่เรียนอยู่ในระดับเดียวกัน อายุใกล้เคียงกันมีความคล้ายคลึงกันในด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (พึงพิศ จักรปิง, 2539, หน้า 128)

กลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นมีอิทธิพลต่อการมองตนเองของวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นจะได้ แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของตัวเอง จากการที่บุคคลอื่นปฏิบัติต่อเขา และการ ประพฤติปฏิบัติตนทางสังคมของวัยรุ่นด้วยกัน เช่น การแต่งกาย ทรงผม และภาษาพูดของ วัยรุ่นซึ่งมีลักษณะเฉพาะประจำกลุ่ม ที่สมาชิกของกลุ่มประพฤติปฏิบัติตามอย่างกัน โดยไม่มี การคำนึงว่าการแสดงออกของเขาจะขัดกับสายตาหรือความรู้สึกของผู้อื่นหรือไม่ แต่เพียงให้ พฤติกรรมของเขาเป็นที่ยอมรับและยกย่องของสมาชิกในกลุ่มเพื่อน

4. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มุกดา ขาติบัญชาชัยและคณะ (2535) ได้ศึกษา บุคลิกภาพของวัยรุ่นในภาคเหนือตอนบน 5 จังหวัด ได้แก่ ลำพูน พะเยา เชียงราย น่าน เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะบุคลิกภาพของวัยรุ่นในภาคเหนือ โดยศึกษาความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพของวัยรุ่นในภาคเหนือ ในแง่ของเพศ ระดับอายุ ถิ่นที่อยู่และจังหวัด พบว่าวัยรุ่นในเขตภาคเหนือมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ในแง่ของความไวของความรู้สึก ความรู้สึกไว้วางใจในสมาชิกในครอบครัว ความมั่นใจในความรู้ทางวิชาการ ความสามารถในการควบคุมความอยากภายในตน การคล้อยตามสังคม ความสัมฤทธิ์ผลด้านวิชาการ และความสม่ำเสมอในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันและวัยรุ่นนอกเมืองในภาคเหนือตอนบน มีลักษณะไม่แสดงออกมากกว่า วัยรุ่นในเมืองมีความรู้สึกที่ดีต่อการพัฒนาการของร่างกาย มีการยอมรับเรื่องเพศและบทบาททางเพศของตน มีความรู้สึกมั่นคงเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนมากกว่าวัยรุ่นในเมือง

เบญจา รักพงษ์ (2542) ได้ศึกษาการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง ในด้านพฤติกรรมคบเพื่อน การบริโภค การนันทนาการ และกลไกการเรียนรู้พฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมคบเพื่อนเพศเดียวกัน การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อนแบบหมู่คณะ และการคบเพื่อนสนิท มีพฤติกรรมการบริโภคเป็น 2 ลักษณะ คือ การบริโภคตามรสนิยมของแต่ละบุคคล และการบริโภคตามแฟชั่น พฤติกรรมนันทนาการของวัยรุ่นจะแสดงพฤติกรรมที่คล้าย ๆ กันหรือเหมือนกัน เช่น การชมภาพยนตร์ ชมโทรทัศน์ ฟังเพลง เป็นต้น

วัยรุ่นในสังคมเมืองเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้ทางตรง ได้แก่ การอบรมสั่งสอนของครอบครัว และโรงเรียน ครอบครัว เครือญาติ และครูเป็นกลไกทางสังคมในการอบรมสั่งสอน ส่วนทางอ้อมได้แก่ การสังเกตของวัยรุ่นและการเลียนแบบพฤติกรรมที่พบเห็นจากตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันต่าง ๆ และจากสื่อมวลชน

กลไกการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน มีบทบาทแตกต่างกัน คือ ครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคมให้แก่วัยรุ่นในทุกเรื่อง แต่ปัจจุบันมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นน้อย เนื่องจากผู้ถ่ายทอดคือพ่อแม่ไม่มีเวลาใกล้ชิดเด็กพอ ส่วนโรงเรียนก็มีบทบาทน้อยลงเช่นกัน ครูในปัจจุบันนี้ไม่มีเวลาเอาใจใส่นักเรียนและไม่ปรับตัว ทำให้เกิดช่องว่างเด็กไม่ศรัทธาและไม่เลื่อมใสครู กลุ่มเพื่อนเป็นตัวแทนการขัดเกลาที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมาก ทั้งนี้เพราะว่าวัยรุ่น

เป็นวัยที่ต้องการเพื่อนต้องการการยอมรับ เพื่อนซึ่งมีลักษณะคล้ายกันช่วยให้เข้าใจความรู้สึก จึงสามารถชักชวนให้คล้ายตามและมีพฤติกรรมที่คล้ายกัน สถาบันสื่อมวลชนเป็นกลไกการเรียนรู้ทางอ้อมที่สำคัญมาก เพราะลักษณะของสื่อที่มีเทคโนโลยีสูงการถ่ายทอดที่ทันสมัยแบบเนียนผ่านเนื้อหาและต้นแบบที่เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง

วิชฐ์ศักดิ์ ไทยทอง (2542) ได้วิจัยเรื่องพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของวัยรุ่นพบว่า ปัจจุบันสังคมไทยมีเด็กและเยาวชนจำนวนมาก ที่ประพฤติตนเป็นปัญหาต่อสังคมซึ่ง พฤติกรรมที่แสดงออกมาเหล่านั้น สามารถจะชักพาให้ไปสู่การทำความผิดได้ จำนวนเด็ก และเยาวชนที่ทำความผิดมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เด็กและเยาวชนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องหาในเรื่องลักขโมย หรือก่อความสงบเรียบร้อย สูดมสารระเหย เสพยาเสพติด ในจำนวนเด็กและเยาวชนเหล่านี้มักจะมีเด็กและเยาวชนหญิงรวมอยู่บ้าง แต่มีจำนวนน้อยกว่าเด็กชาย เด็กหญิงเหล่านี้มักจะเป็นผู้สร้างปัญหาในเรื่องหนีออกจากบ้าน และประพฤติด ในเรื่องเพศจนบางส่วนของครอบครัวเสียใจ ซึ่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาจากสาเหตุหลายประการ อันได้แก่ การคบเพื่อน สภาพครอบครัวที่ไม่อบอุ่น สภาพจิตใจของเด็ก และเยาวชนนั่นเอง

สายฝน ครอบดวง (2537) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา ผลของการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่นจะขึ้นอยู่กับกรอบมโนทัศน์ การมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และการมีประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้น จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถค้นหาสถานะทางเอกลักษณ์ของตนได้ นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ที่มีผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของตนของวัยรุ่น คือ ครอบครัว เป็นหน่วยทางสังคมหน่วยแรกที่ช่วยเหลือให้วัยรุ่นค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้ บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้มีอิสระในการเข้าร่วมกิจกรรม และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ได้แก่ การแสดงความสนิทสนม รักใคร่ ชื่นชม เอาใจใส่ต่อทุกข์สุขของบุตร คอยช่วยเหลือและให้ความสำคัญกับบุตร การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล ช่วยให้บุตรมีความเข้าใจเหตุผลต่าง ๆ มีความคิดกว้างขึ้น จนสามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้

โรงเรียน ส่งเสริมให้วัยรุ่นได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเป็นกิจกรรมของโรงเรียนและ กิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อช่วยให้วัยรุ่นรู้จักวิเคราะห์ตนเองแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคลและเหตุการณ์ทางสังคมที่กว้างขวางขึ้นได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปแก้ปัญหาภาวะวิกฤติของการค้นหาเอกลักษณ์ได้

กลุ่มเพื่อน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นควรส่งเสริมให้วัยรุ่นรู้จักคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่ชอบเข้ากลุ่มเพื่อน มีความใกล้ชิดผูกพันกับกลุ่มเพื่อนมาก ทำให้มีพฤติกรรมหรือรับแนวคิดบางอย่างของเพื่อนมาเป็นพฤติกรรมและแนวคิดของตน เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจะเกิดความรู้สึกภูมิใจช่วยเหลือเชื้อต่อการพัฒนาการทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่น

สื่อมวลชน ปัจจุบันมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันมาก โดยให้ความรู้ ให้ประสบการณ์ ปลุกฝังทัศนคติ ค่านิยม ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความเป็นไปของสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนควรเสนอข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในแง่ดีและไม่ดีของเรื่องต่าง ๆ

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นประเด็นเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคมในบริบทที่เป็นจริง โดยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและประเด็นที่จะศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ดังภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยที่แสดงไว้ต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

